

Izvorni znanstveni rad
UDK: 94(497.584Dubrovnik)“18“
314.15(497.584Dubrovnik=133.1)“18“
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/94kl4cz3pm>
Primljeno: 8.2.2021.
Prihvaćeno: 28.4.2021.

OSTATI ILI OTIĆI: FRANCUZI U DUBROVNIKU POČETKOM 19. STOLJEĆA*

ARIANA VIOLIĆ-KOPRIVEC

SAŽETAK: U radu su poimence zabilježeni Francuzi koji su se nakon francuske okupacije Dubrovačke Republike početkom 19. stoljeća privremeno ili trajno nastanili u Dubrovniku. Prikazan je prostorni raspored francuskih vojnika koji su ostali u Dubrovniku nakon povlačenja francuskih trupa. Prateći ključne trenutke njihova života (ženidba, kumstvo, nadijevanje imena djece), utvrđeni su običaji ove skupine stranaca i istražen je njihov odnos s lokalnom zajednicom. U radu se govori i o procesu prilagođavanja francuskih prezimena hrvatskom jezičnom sustavu.

Ključne riječi: Dubrovnik, 19. stoljeće, povijest stanovništva, imigracije, Francuzi, Napoleonova vojska

Key words: Dubrovnik, 19th century, history of population, immigrations, French people, Napoleon's army

Uvod

Požunskim mirom iz prosinca 1805. godine između Francuske i Austrije, koji je uslijedio nakon poraza Austrije u bitci kod Austerlitz i Ulma, Austrija se trebala odreći posjeda koje je stekla Campoformijskim mirom. Francuska je tako dobila Veneciju, Istru, Dalmaciju i Boku kotorsku (Mletačku Albaniju).

---

* Rad je sufinanciran projektom *Tradicionalizam i inovacije u Dubrovniku od srednjeg vijeka do devetnaestog stoljeća* (HRZZ IP-01-2018-5527).

Hrvatski primorski krajevi ušli su u sastav francuskog Talijanskog Kraljevstva.¹ Dubrovačka Republika našla se u rascjepu između Francuza, koji su nadirali sa zapada, i Rusa s istoka koji su zauzeli Boku kotorsku. Ni jednima ni drugima nije odgovarala njezina neutralnost. Dubrovačka vlast pokušavala je pronaći način kako zadržati svoju slobodu. Neuspješno. U strahu od Rusa, Senat Dubrovačke Republike odlučio je otvoriti vrata francuskoj vojsci. Tako je 27. svibnja 1806. godine Napoleonova vojska ušla u Dubrovnik. U proklamaciji generala Lauristona² Dubrovčani su mogli pročitati da im Francuzi nude sigurnost i zaštitu od ruskih trupa te da je njihova okupacija dubrovačkog teritorija samo privremena, dok ne protjeraju Ruse s teritorija bivše Mletačke Republike u Albaniji, otoka Krfa i drugih otoka koji su joj pripadali. Obćavali su da, iako je francuska vojska ušla u Dubrovnik, sve ostaje kao prije.³ Povijest je pokazala da to nije bilo tako.

Francuske vojne postrojbe raspršile su se po gradu, samostani su pretvoreni u vojarne, vojnici su smješteni po crkvama, časnici u domovima vlastele i pučana, isusovački *Collegium Ragusinum* postao je vojna bolnica tako da se Grad pretvorio u vojni tabor.⁴ Vrlo brzo Lauriston je zatražio od dubrovačke vlade kontribuciju od milijun franaka, a uskoro su uslijedili novi zahtjevi. To je iscrpljivalo financijske zalihe dubrovačke vlade i podiglo buru nezadovoljstva prema Francuzima. Oni su se vrlo brzo počeli miješati u administrativno i sudbeno ustrojstvo Republike da bi u konačnici, prema dekretu koji je pukovnik Delort na zapovijed generala Marmonta javio Senatu okupljenom u Kneževu

---

¹ Napoleonu su Dalmacija i Boka kotorska bili važno strateško područje za daljnji prodor prema istoku Europe. Nakon prodora u Dalmaciju teritorij Dubrovačke Republike bio je francuskoj vojsci prepreka koja je prekidala kopnenu vezu u daljnjem napredovanju prema istoku i zauzimanju Boke kotorske. Rusko Carstvo također je željelo osigurati strateški položaj na Balkanu i onemogućiti francusko napredovanje. Ruska baltička flota dobila je zadatak preduhitriti Francuze i zauzeti Boku kotorsku. Više u: Piotr Žurek, »Pad Dubrovačke Republike i ruska politika Adama Jerzyja Czartoryskog.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 50 (2012): 163-179.

² Jacques Jean Alexandre de Lauriston bio je general francuske vojske kojemu je Napoleon naredio da zauzme Dubrovnik. Više u: *Maršal Marmont memoari*, prir. Frano Baras. Split: Logos, 1984; Paul Pisani, *La Dalmatie de 1797 à 1815*. Paris: Alphonse Picard et fils, 1893: 169-185.

³ Božo Cvjetković, *Uvod u povijest Dubrovačke Republike*. Dubrovnik: Dubrovačka Hrvatska tiskara, 1916: 169.

⁴ Stjepan Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999: 33-34.

dvoru 31. siječnja 1808. godine, francuska vlast raspustila dubrovačku vladu i Senat.⁵ Time je ukinuta višestoljetna dubrovačka sloboda.⁶

Demografska slika dubrovačkoga kraja prije pada Dubrovačke Republike

Tavola statistica generale della citta di Ragusa e tutto il suo antico stato per l'anno 1807, eseguita d'ordine del Sgr Aministratore generale di Ragusa e Cattaro Domenico Garagnin, e compilata sotto li 30. Aprile dell'anno 1808 naslov je popisa koji su Francuzi 1807. godine proveli na prostoru bivše Dubrovačke Republike. Broju od 31.245 popisanih stanovnika treba pridodati 108 pravoslavaca i 227 Židova, što znači da je na tom prostoru obitavalo sveukupno 31.580 stanovnika.⁷ Posljedice rata i ratnih razaranja na dubrovačkom području ostavile su neizbrisiv trag kako na gospodarsku tako i na demografsku situaciju, što se najbolje vidi u izgledu dobne i spolne strukture stanovništva. Analizirajući skupinu katoličkog stanovništva neposredno prije pada Dubrovačke Republike, Nenad Vekarić ističe neuravnoteženu dobnu i spolnu strukturu. Prema njegovoj procjeni, zabilježen je omjer od 41,24% muških i 58,76% ženskih žitelja. Još nepovoljniju sliku daje podatak da su u dobnim skupinama od 20 do 44 godine žene činile između 60 i 70% stanovništva.⁸ Vekarić to objašnjava činjenicom da je određeni broj radno aktivnih muškaraca poginuo, a da se puno veći broj iselio. Manjak mlađeg stanovništva u ovoj skupini imao je za posljedicu smanjen natalitet te relativno visoku prosječnu dob stanovništva (33,84 godine).⁹

⁵ B. Cvjetković, *Uvod u povijest Dubrovačke Republike*: 171.

⁶ Više u: Stjepan Ćosić, »O slomu Republike i ustroju francuske uprave u Dubrovniku 1808. i 1809.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 33 (1995): 177-203.

⁷ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1990: 22-23.

⁸ Nenad Vekarić, »Promjene u spolnoj i dobnjoj strukturi grada Dubrovnika izazvane ratom i padom Dubrovačke Republike.«, u: *Zbornik radova Dalmacija za francuske uprave (1806. – 1813.)*, ur. Marko Trogrlić i Josip Vrandečić. Split: Književni krug Split, 2011: 325.

⁹ U istom istraživanju Vekarić utvrđuje obrnuti proces u skupini pravoslavaca koji nakon pada Dubrovačke Republike, kada se liberaliziraju imigracijske mjere, dolaze u Dubrovnik iz istočne Hercegovine i to većinom muško stanovništvo, dok žene ostaju kod kuće. Dolazi, naravno, mlađe radno aktivno stanovništvo pa je i prosječna dob u ovoj skupini osam godina niža od katolika (N. Vekarić, »Promjene u spolnoj i dobnjoj strukturi grada Dubrovnika izazvane ratom i padom Dubrovačke Republike.«: 328).

Francuzi u Dubrovniku

Još je tijekom srednjega vijeka zabilježena sporadična nazočnost Francuza u Dubrovniku. U vrijeme križarskih ratova francuski su hodočasnici na svom putu za Levant i Svetu Zemlju prolazili kroz Dubrovnik. U 15. stoljeću nekoliko Dubrovčana uz potporu vlasti studiralo je na pariškom sveučilištu Sorbonni, centru teološke misli ondašnje Europe.¹⁰ Jakov Kotruljević, prvi stalni poklisar na francuskom dvoru, u 15. stoljeću ispregovarao je brojne trgovačke beneficije za svoje sugrađane i dozvolu za otvaranje konzulata. Isprava kralja Charlesa VIII. omogućila je Dubrovčanima slobodnu trgovinu po svim francuskim zemljama.¹¹ Veze Dubrovnika s Francuskom bile su u prvom redu trgovačke, ali i političke. Dubrovnik je za francuske trgovce bio i tranzitna točka na putu za Levant. S trgovinom su stizali i kulturni utjecaji, čitale su se knjige na francuskom jeziku, a u 18. stoljeću zabilježeni su učitelji francuskoga jezika koji su poučavali mlade plemiće. Osim s jezikom upoznavali su ih i s tekovinama francuske kulture i znanstvene misli.¹² Sve od početka 16. stoljeća Francuska je imala svoj konzulat i konzularnog predstavnika u Dubrovniku.¹³ Veze Dubrovnika i Francuske u različitim oblicima i na različitim područjima, nekad više, a nekad manje harmonične, bile su kontinuirane.

S obzirom na to da je Francuska geografski udaljena od Dubrovnika, na području Dubrovačke Republike nije zabilježen veći broj francuskih doseljenika. Njihov je broj značajno povećan uspostavljanjem francuske uprave u Dubrovniku početkom 19. stoljeća. Bili su to mahom vojnici, časnici ili administrativni službenici Napoleonove vojske. Donijeli su posebnu atmosferu u Dubrovnik:

“Francuski časnici i činovnici unijeli su živost u učmali život grada. Smiješna su im bila dubrovačka pravila života ‘sve kako toka’. Donijeli su bezbroj modnih novosti i sitnica koje su razvedravale.

¹⁰ Ivan Pederin, »Francuska, Napoleon i Hrvati.« *Croatica et Slavica Iadertina* 7/2 (2011): 424-425.

¹¹ Mirko Deanović, *Anciens contacts entre la France et Raguse*. Zagreb: Institut français de Zagreb, 1950: 43.

¹² Đuro Korbler, »Dubrovačka Republika u zapadne evropske države: veze Dubrovnika s Napulem, Sicilijom, Francuskom i Španolskom.« *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 214 (1916): 208.

¹³ Prekid je bio u razdoblju nakon Velike trešnje kad su tu funkciju obavljali Dubrovčani, crkvenjaci Freschi i Skapić (M. Deanović, *Anciens contacts entre la France et Raguse*: 26).

Donosili su im neobične knjige i nove autore. Poraslo je zanimanje za francuski jezik i književnost... Dubrovčane su magično privlačili Francuzi s pregrštima ideja i zamisli, od odjeće i frizura do novog slobodnijeg pristupa u mišljenju i ponašanju.”¹⁴

Ipak, ljubavne veze dubrovačkih djevojaka s francuskim vojnicima izazivale su osudu i porugu društva, što pokazuju stihovi Orsata Pucića u spjevu *Cvijeta*.¹⁵ Priča je to o tragičnoj ljubavi Dubrovkinje Cvijete koja se zaljubila u Lauristonova ađutanta, časnika vojske koja je dokinula slobodu Dubrovačke Republike. Zbog toga ju je društvo prezrelo i izopćilo.¹⁶ Suprotan je i zanimljiv slučaj dubrovačke plemkinje Marije Giorgi Bona koja se nije obazirala na oštre kritike i otvoreno negodovanje plemića zato što je dopustila svojoj kćeri brak s francuskim časnikom.¹⁷

Ovako je maršal Marmont u svojim memoarima pisao o Dubrovniku i njegovim stanovnicima:

“Zahvaljujući marljivosti, razumnom gospodarstvu i općem blagostanju, na svijetu nije bilo sretnije zemlje... Narav svih staleža bila je vrlo blaga, seljaka sretnih i marljivih, građana koji su mnogo putovali i koji su živjeli u blagostanju, vlastelina koji su se obično obrazovali u Sieni i Bologni, ili nekom drugom talijanskom gradu, otkuda su donosili u domovinu mnogo uglađenosti i učenosti. Naviknuti na gospodstvo življenja i vlast ponašali su se poput najuglednijih ljudi najvećih gradova naše zemlje. U tome su se isticale i žene, tako da su se dubrovačke gospođe mogle usporediti i zamijeniti s najuglednijim gospođama Milana i Bologne. ... I tom sretnom stanovništvu mi dođosmo odjednom oduzeti mir i blagostanje. Zbog svoje velike blagosti nikada se nisu srdili na pojedince koji su i mimo svoje volje bili uzrokom njihove nesreće, dok su kao predstavnici nametnute vlasti s njima pravično i nepristrano postupali, jedva da su i mrzili prave tvorce svojih stradanja...”¹⁸

¹⁴ Slavica Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1996: 36.

¹⁵ S. Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*: 36.

¹⁶ Katija Bakija, »O pjesničkoj pripovijesti Cvijeta Orsata (Meda) Pucića.« *Philologia Mediana* 5 (2013): 98.

¹⁷ S. Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*: 37.

¹⁸ *Maršal Marmont memoari*: 102-103.

Nakon što su Francuzi preuzeli vlast, slijedio je njihov pokušaj uspostavljanja dobrih odnosa s Dubrovčanima. U tu svrhu Marmont je priređivao brojne svečanosti. U memoarima naglašava da su one bile “za gospe dubrovačke”,¹⁹ vjerujući da će upravo tako, uz francusku galantnost, uspjeti u svom naumu. Na njegovom balu 26. lipnja 1809. bilo je zaista mnoštvo uzvanika. Uz francuske časnike i vojnike, balu je nazočilo više od tri stotine gospara i osamdeset gospođa. Opisane su kao koketne, elegantne, pariškog izgleda, ali čuvane *à la turque*. Na žalost Francuza, uvijek je pored njih u blizini bio neki muškarac, muž ili brat, koji se ni na trenutak od njih nije odvajao. Jesu li Dubrovčani zaista uživali ili su se samo pravili da uživaju, pitali su se i sami Francuzi.²⁰ Za Dubrovčane je francuski vojnik bio simbol nezakonite i brutalne okupacije.²¹

Francuska okupacija Dubrovnika i dokidanje njegove slobode učinili su da nestanu iskrene simpatije koje su pojedini Dubrovčani gajili prema Francuskoj i Francuzima.²² Čak su i gorljivi pripadnici frankofilske struje²³ jedva podnijeli sedam i pol godina francuske vladavine.²⁴ Teška gospodarska situacija kao posljedica ratnih pustošenja, propasti državnih financija, raspada trgovačke flote i brojnih kontribucija, obilježila je francusku vlast u Dubrovniku. Vladala je velika neimaština i siromaštvo pa su pojedinci bili prisiljeni primati financijsku pomoć od Francuza.²⁵ Ćosić ističe da su Dubrovčani na svoj “odmjeren i uglađen način” iskazivali nezadovoljstvo i otpor prema francuskoj vlasti, čak i oni koji su se integrirali u neku od administrativnih službi. Nezadovoljstvo je bilo prisutno u svim društvenim slojevima, od seoskog stanovništva do aristokracije. Motivi su, naravno, bili različiti: od neriješenoga kmetskog pitanja, obvezne tlake, poreza, stalnih novačenja, pa sve do ukidanja fideikomisa što je uzrokovalo materijalnu propast

¹⁹ Maršal Marmont memoari: 104.

²⁰ Émile Haumant, *La Yougoslavie. Études et souvenirs*. Paris: Questions balkaniques, 1919: 143-144.

²¹ Lujo Vojnović, *Pad Dubrovnika, knjiga druga (1807. – 1815.)*. Zagreb: Tisak dioničke tiskare u Zagrebu, 1906: 100.

²² U Timonijevu spisu nabrojeno je 60 francuskih pristalica iz 39 građanskih obitelji (L. Vojnović, *Pad Dubrovnika II*: 85).

²³ Tijekom 18. stoljeća, uslijed složenih političkih odnosa i ratova u Europi, među plemstvom se razvila podjela na frankofilsku, austrofilsku i rusofilsku struju, ovisno o sklonosti za pristajanje uz određenu europsku velesilu. Više u: S. Ćosić »O slomu Republike i ustroju francuske uprave u Dubrovniku 1808. i 1809.«: 177-203.

²⁴ Francuske postrojbe ušle su u Grad u svibnju 1806, a napustile su ga krajem siječnja 1814. (M. Deanović, *Anciens contacts entre la France et Raguse*: 145).

²⁵ Spominje se priča o njihovoj rastrošnosti i galantnosti prema nižim društvenim slojevima (S. Ćosić »O slomu Republike i ustroju francuske uprave u Dubrovniku 1808. i 1809.«: 201).

vlastele.²⁶ Slom višestoljetnog aristokratskog društvenog sustava žestoko je prodrmao ovu sredinu, a novi društveni odnosi tek su se trebali razviti.

Nakon povlačenja francuskih trupa nisu se svi Francuzi vratili u domovinu već su neki ostali u Dubrovniku i, kako Bersa piše, “pohrvatili se i postali Dubrovčani”.²⁷ U drugoj polovici 19. stoljeća konzul Sainte-Marie istraživao je potomke tih doseljenika. Spomenuo je anegdotu o vojniku Montaigneu koji se sakrio u dimnjak da se ne bi morao vratiti u domovinu te je ustanovio da je njegov potomak bio crkvenjak u dubrovačkoj crkvi Gospe od Milosrđa. Spomenuo je još nekoliko Francuza: Taljeran (Talleyrand) je bio župnik na Pilama; Rigaud, upravitelj vojne bolnice, vodio je malu kavanu; kapetan Fouque postao je grčki konzul u Dubrovniku. Bersa je naveo još nekoliko prezimena: Manet, Espié, Tex, Toussaint i Flé.²⁸ Ustvrdio je da su Francuzi odmah nakon zauzeća grada počeli prenositi “čari njihove francuske istančane kulture i društvenosti”, a posebno izvanredan uspjeh imali su kod žena.²⁹ Njihovu popularnost među djevojkama dočarava ova Bersina rečenica: “Ali ne bojte se, sad više neće biti nestašice muževa: francuska momčad već je osvojila sva djevojačka srca.”³⁰

Cilj rada i izvori

Cilj rada je poimence zabilježiti Francuze koji su se nakon francuske okupacije Dubrovačke Republike početkom 19. stoljeća privremeno ili trajno nastanili u Dubrovniku. Bit će prikazan prostorni raspored francuskih vojnika koji su ostali u Dubrovniku nakon povlačenja francuskih trupa. Na temelju dostupnih matičnih knjiga formiran je uzorak sastavljen od potpunih upisa na osnovi kojih će se razmotriti običaji ove skupine doseljenika vezani uz važne životne trenutke (ženidba, kumstvo, nadijevanje imena potomcima). Promotrit će se i adaptacija francuskih prezimena hrvatskom jezičnom sustavu. U istraživanju su korištene dostupne crkvene matične knjige s dubrovačkog područja,³¹ popis

²⁶ Pojedini građani i pripadnici vlastele postali su dijelom francuske administracije ponajviše zbog materijalne sigurnosti. Većina njih i prije je bila dio frankofilske struje (S. Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*: 67, 95-98).

²⁷ Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*. Zagreb: Matica hrvatska, 1941: 49.

²⁸ J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*: 49.

²⁹ J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*: 41.

³⁰ J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*: 19.

³¹ Matične knjige (krštenih, vjenčanih i umrlih) župe Grad: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG 1821-1849 katedrala jug, MKŽG 1851-1859, MVŽG 1788-1821,

stranaca u Dubrovniku iz 1815. godine,³² popis stanovništva Dubrovnika iz 1817. godine,³³ nedovršeni popis stanovništva iz 1816. godine³⁴ i genealoška baza akademika Nenada Vekarića. Treba naglasiti da je u Dubrovniku vjerojatno boravilo još Francuza koji nisu spomenuti u ovom radu jer nisu zabilježeni u konzultiranim izvorima.³⁵

Francuzi u popisu stranaca iz 1815. godine

Dokument *Stato nominativo di forestieri esistenti nelle città e borghi di Ragusa 1815.* sadrži popis stranaca zabilježenih u gradu Dubrovniku 1815. godine. Stranci su grupirani prema vjeri (pripadnici rimokatoličke vjere, pravoslavci, Židovi i muslimani), a posebno su izdvojeni bivši francuski vojnici.³⁶ Popis sadrži osobne podatke stranaca: ime i prezime, dob, zanimanje, mjesto rođenja, vrijeme dolaska u Dubrovnik, bračno stanje i broj djece, mjesto sklapanja braka, domicil, ulicu, kuću i vlasnika kuće.

U kući braće Valjalo u predgrađu Pile stanovao je René Charles Bruère koji je dužnost francuskoga konzula u Dubrovniku počeo obnašati 18. kolovoza 1772. godine, a umro je u kolovozu 1817. godine. Iza sebe je ostavio sina Marca.³⁷ Marc Desrivaux Bruère ili Marko Bruerović bio je pjesnik i diplomat koji je

---

MVŽG 1821-1883 katedrala jug, *MVŽG* 1821-1884 katedrala zapad, *MVŽG* katedrala istok 1821-1884 *MVŽG* 1832-1857, *MUŽG* 1796-1821; Matične knjige (krštenih i vjenčanih) župe Gruž: *MKŽGŽ* 1812-1829, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813-1833, *MVŽGŽ* 1833-1857; Matične knjige vjenčanih župe Pile: *MKŽP* 1851-1865, *MVŽP* 1705-1818, *MVŽP* 1833-1857;

Matične knjige vjenčanih župe Slano: *MVŽSL* 1825-1857; Matične knjige vjenčanih župe Luka Šipanska: *MVŽLŠ* 1835-1858; Matične knjige (krštenih, vjenčanih i umrlih) župe Orašac: *MKŽOC* 1825-1832, *MKŽOC* 1832-1836, *MKŽOC* 1836-1862, *MVŽOC* 1817-1824, *MUŽOC* 1825-1834, *MUŽOC* 1834-1870; Matične knjige krštenih župe Trpanj: *MKŽTR* 1844-1868; Matične knjige vjenčanih župe Mokošica: *MKVMO* 1858-1894.

³² *Stato nominativo di forestieri esistenti nelle città e borghi di Ragusa 1815* (Državni arhiv u Zadru HR-DAZD Miscellanea: 23 poz. 28. Kratica: Stato nominativo di forestieri 1815).

³³ *Popolazione del Circolo di Ragusa dell'anno 1817* (Državni arhiv u Dubrovniku, Okružno poglavarstvo, HR-DADU-811 (1817) br. 1239. Kratica: Popolazione 1817).

³⁴ Nedovršeni popis stanovništva iz 1816. godine (Državni arhiv u Dubrovniku HR-DADU-Općina Dubrovnik).

³⁵ Tako se, naprimjer, u literaturi spominje Francuz Delvaux iz Marseilla. Prije otvaranja naučičke škole u Dubrovniku on je zajedno s Urbanom Appendinijem privatno poučavao pomorce i spremao ih za ispite koje su polagali u Triješću (J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*: 198-199).

³⁶ Popisano je 70 stranaca rimokatoličke vjere, 44 pravoslavca, 9 Židova, 7 muslimana i 40 bivših francuskih vojnika koji su ostali u Dubrovniku.

³⁷ Jean Dayre, »Marc Bruère Desrivaux.« *Annales de l'Institut français de Zagreb* 5/18-19 (1941): 142.

dio svog života proveo u Dubrovniku.³⁸ Marie Anne Descarneau, četrdesetšestogodišnja domaćica iz Marseille, stanovala je na istoj adresi kao René Charles Bruère.³⁹ Bila je udovica francuskog službenika Jean-Jacquesa Descarneaua.⁴⁰ Pedesetjednogodišnji Gioachino Devoux, trgovac iz Marseille, stanovao je u kući Pozza, u seksteriju *Dogana*,⁴¹ ulica 1, kuća 264.

Posebno su popisani francuski vojnici koji su ostali živjeti u Dubrovniku. Među njima su gotovo jedna trećina (32,5%) bili Talijani, pretežno iz sjevernih regija (tablica 1). Jedan vojnik bio je iz Švicarske i jedan iz Beča. Većinom su bili zanatlije. Najmlađi je imao 27, a najstariji 46 godina. Više od polovice ostvarilo je ljubavnu vezu u Dubrovniku. Njih 45% se oženilo i to mahom u Dubrovniku, jedan na Lopudu i jedan u Kotoru. Za 12,5% vojnika zabilježeno je da već dulje vrijeme žive sa ženom iz dubrovačkoga kraja. Najveći broj stanovao je kod lokalnih obitelji u predgrađu Pile (8 vojnika) i u seksteriju *Forte Molo*⁴² (6 vojnika). Ostali su raspršeni po ostalim seksterijima i predgrađima. Tako četvorica stanuju u kasarni (*Paviglione militare*), a dvojica u *demanio* (javno dobro). Natale Flaminque iz Pariza stanovao je na vlastitom posjedu u predgrađu Ploče, a Michele Toussaint u vlastitoj kući u Lapadu kao i Guillaume Fouque. Svi ostali stanuju kod neke dubrovačke obitelji.⁴³

³⁸ Pisao je na latinskom, francuskom, talijanskom i hrvatskom (Slavica Stojan, »Pjesnička ostavština Marka Bruerevića na četiri jezika.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 38 (2000): 189, 189; J. Dayre, »Marc Bruère Desrivaux.«: 143).

³⁹ U popisu stanovništva Dubrovnika iz 1817. godine navedeno je da ima 50 godina.

⁴⁰ Bersa navodi da je bila ljubavnica francuskoga konzula Karla Renata Bruèrea (J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*: 49).

⁴¹ U popisu stanovništva 1817. godine Dubrovnik je podijeljen na šest seksterija: Minčeta (seksterij 1), *Dogana* (seksterij 2), Velika fontana (*Fontana Grande*) (seksterij 3), Bolnica (*Ospedale Civile*) (seksterij 4), Sveta Marija (seksterij 5) i Sv. Ivan (*Forte Molo*) (seksterij 6). Gradu Dubrovniku su pripadala i dva predgrađa - Pile i Ploče - kao i naselje Bosanka. (Ivana Lazarević, *Vlasteoske kuće u gradu Dubrovniku 1817. godine*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2014: 37).

⁴² Prema Ivani Lazarević istočna granica ovog seksterija je Poljana Ruđera Boškovića, Uz Jezuite, uključujući i kuće na istočnom rubu Gundulićeve poljane do Ulice od puča, dok su ostale strane omeđene zidinama (Ivana Lazarević, »Granice dubrovačkih seksterija.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 50 (2012): 72).

⁴³ "Sve je to upored hodilo sa teškim teretom razmještaja vojničkih lica po privatnijem stanovima. Neki su vlasnicima kuća neskladno izjavljivali nezadovoljstvo. Senator Jakov Natali morao je nakon uzaludnijih predstavaka da prepusti svoju kuću u gradu nametljivom gostu i da se povuče u svoju ljetnu rezidenciju; dok je naprotiv svakome poznato da su Francuzi bili primljeni i služeni raširenijeh ruka od jednoga dobrog naroda koji je, megjutijem, počeo da se kviri; ima čak i jedna framasunska loža u gradu." (L. Vojnović, *Pad Dubrovnika* II: 21).

Tablica 1. Francuski vojnici prema popisu stranaca iz 1815. godine⁴⁴

Broj	Prezime i ime	Zanimanje	Dob	Podrijetlo	Bračno stanje	Prebivalište (seksterij, ulica, kuća)
1	Ajalla Giuseppe	violinista	/	Ravenna	oženjen u Kotoru	<i>Paviglione Militare</i>
2	Battistoli Giovanni Battista	/	44	Cordovado	/	<i>Paviglione Militare</i>
3	Berlier Guillaume	zlatar	46	Dijon	/	stanuje kod: udovice Ljubislavić u predgrađu Pile
4	Bettini Antonio	zidar	28	Cremona	živi s jednom ženom	stanuje kod: Giovanni Chirri, seksterij 5, ulica 7, kuća 670
5	Bocati Frano	zidar	35	Adria	/	stanuje kod: Giovanni Ricard, seksterij 6, ulica 2, kuća 703
6	Brojure Giovanni	nosač	30	Château O.	/	stanuje kod: Miho Bona, seksterij 6, ulica 1, kuća 692
7	Canap Nicola	krčmar	30	Gioulister	oženjen u Dubrovniku	Gruž
8	Cancellieri Giuseppe	klobučar	30	Gubbio	/	stanuje kod: udovice Novaković, seksterij 4, ulica 6, kuća 478
9	Cotté Manuele	dućandija	35	Naire (Svizzera)	/	stanuje kod: Giovanni Stoja, seksterij 4, ulica 7, kuća 505
10	Dalmastro Filippo	postolar	/	Bologna	oženjen u Kotoru	stanuje kod: Antonio Casilari, seksterij 6, ulica 1, kuća 692
11	Delacroix Nicola	krojač	30	Parigi	/	stanuje kod: Giovanni Čavleliš, u predgrađu Pile
12	Delpont Pietro	rentijer	59	Clermond	/	stanuje kod: Niccolo Sodargna, predgrađe Pile

⁴⁴ Ariana Violić-Koprivec. »Dosljenici iz mediteranskih zemalja u Dubrovnik (1808. – 1918.)«, doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, 2018: 281-283.

Broj	Prezime i ime	Zanimanje	Dob	Podrijetlo	Bračno stanje	Prebivalište (seksterij, ulica, kuća)
13	Dhilaire Pietro	postolar	27	Triere	/	stanuje kod: Mato Šutalo, seksterij 2, ulica 4, kuća 285
14	Dibert Francesco	pekar	32	Gandin en France	oženjen na Lopudu (Mezzo)	stanuje kod: Baldasare Vittaglianni, seksterij 6, ulica 4, kuća 716
15	Dichianna Nicola	bačvar	27	Trani	/	stanuje kod: Simone Gašparović, seksterij 1, ulica 7, kuća 93
16	Epier Giuseppe	pekar	37	Gap	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Stjepan Rilović, seksterij 3, mala kuća bez broja
17	Fantini Guiseppe	drvodjelac	23	Roma	/	stanuje kod: Vincenzo Kalinić, seksterij 5, ulica 7, kuća 663
18	Felisi Guiseppe	krčmar	38	Verona	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Marino Catafio, seksterij 4, ulica 13, kuća 556
19	Flaminque Natale	lađar	30	Parigi	oženjen u Dubrovniku	stanuje na Pločama na vlastitom posjedu
20	Fouque Guillaume	rentier	46	Dijon	/	stanuje u Lapadu na vlastitom posjedu
21	Gasnier Marino	postolar	35	Lyon	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Giovanni Katičić, seksterij 1, ulica 7, kuća 103
22	Gomy Antonio	pekar	33	Clermont Ferrand	živi s jednom ženom već dulje vrijeme	stanuje kod: Pietro Sokolović, seksterij 6, ulica 9, kuća 751
23	Guenal Giorgio	bez posla	30	Outrage	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod svekra: Andrea Ivanović, seksterij 3, ulica /, kuća 343
24	Guichard Giovanni Battista	nosač,	45	Beaufort	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Lucia Sciumetka, seksterij 1, ulica 5, kuća 72
25	Jardin Pietro	kuhar	44	Culin	oženjen u Dubrovniku	stanuje u javnom dobru (<i>demanio</i>), seksterij 4, ulica 7, kuća 501
26	Lupi Guiseppe	pekar	30	Jesi	živi s jednom ženom	stanuje kod: Maria Vidizza, seksterij 1, ulica 5, kuća 62

Broj	Prezime i ime	Zanimanje	Dob	Podrijetlo	Bračno stanje	Prebivalište (seksterij, ulica, kuća)
27	Malva Andrea (dezertar)	pomorski trgovac	30	Offay St. Andre	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Antonio Liepopili, seksterij 4, ulica 8, kuća 517
28	Montagné Agostino (dezertar)	težak	33	Lîle en Fiandra	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Ivan Jakovljević Bošković u predgrađu Pile
29	Pastorini Guiseppe	nosač	56	Torino	/	<i>Paviglione Militare</i>
30	Pichon Luca (bivši podporučnik)	krčmar	40	Dillot	oženjen u Dubrovniku	stanuje kod: Giovanni Bertuzzi, seksterij 3, ulica 8, kuća 410
31	Pietry Pietro	postolar	39	Bastia	živi s jednom ženom već 4 godine	stanuje kod: Stefano Chersa u predgrađu Pile
32	Ricard Giovanni	staretnar	48	Lîle comté d'Avignon	/	stanuje kod: braća Lazarović, seksterij 6, ulica 2, kuća 703
33	Rigaud Antonio	gostioničar	28	Carcassone	oženjen u Dubrovniku	stanuje u javnom dobru (demanio), seksterij 2, ulica 9, kuća 315
34	Ruppi Giovanni Battista	krojač	41	Carnia	/	stanuje kod: Ana Balbi, Plazza (Stradun) u dućanu ispod broja 408
35	Salvador Giuseppe	zlatar	27	Avignon	oženjen u Dubrovniku	predgrađe Pile
36	Sihrtter Giacomo	/	28	Marlie da Machine	oženjen u Dubrovniku	predgrađe Pile
37	Talany Vincenzo	invalid, živi od dobročinstva	/	Roma	/	<i>Paviglione Militare</i>
38	Tassoni Giovanni	krojač	28	Monte Orso	živi s jednom ženom	stanuje kod: Tomasso Tromba, seksterij 5, ulica 2, kuća 451
39	Toussaint Michele	obrtnik	40	Mantuar	oženjen u Dubrovniku	stanuje u vlastitoj kući u Lapadu
40	Wikerhauser Giuseppe	rentijer	/	Vienna	/	Stanuje kod: Cristoforo Lupi u predgrađu Pile

Izvor: *Stato nominativo di forestieri 1815.*

Francuzi u popisu stanovništva iz 1817. godine

Kao priprema za provođenje popisa 1817. godine, tijekom 1816. godine popisan je dio stanovnika Dubrovnika. U tom parcijalnom pripremnom popisu se, između ostalog, navodi zemlja (*patria*) iz koje dolaze popisani stranci. Nizu njih domovina je bila Francuska (*Francia*). Popisan je dvadesetdevetogodišnji Giorgo Nenser, njegova dvadesetosmogodišnja supruga Aneta i dvoje djece, devetogodišnji Giovanni i dvogodišnja Maria Nenser. Tu je i Francesco Berenguier, pedesetpetogodišnji pomorac, njegova supruga Maria, četrdesetdevetogodišnja Dubrovkinja, kao i njihova dva sina, dvadesetsedmogodišnji Luigi, *impiegato*, i devetnaestogodišnji Carlo. Popis bilježi jednu Francuskinju, tridesetšestogodišnju Mariettu Perimond udanu Palikuća, i njezine dvije kćeri, Annu od šesnaest i Mariju od jedanaest godina. Popisano je još Francuza i Francuskinja o kojima će biti riječi u ovom i sljedećim poglavljima: Luigi Doderlain, Antonio Sciaren,⁴⁵ Niccolo Delacroix, Marianna Descarneau, Natale Flemengo, Cattarina Dupuasquier, Amadio Berlier, Antonio Rigaud i Agostino Montagna.⁴⁶

Popis stanovništva Dubrovnika iz 1817. godine⁴⁷ najstariji je sačuvan poimenični popis stanovništva grada Dubrovnika.⁴⁸ Proveden je na zahtjev austrijske uprave. Sadrži popis stanovnika Dubrovnika, kućni broj i naziv seksterija u kojemu se kuća nalazi te podatke o zanimanjima stanovnika i njihovoj dobi. Prema tom popisu u gradu Dubrovniku je obitavalo 165 doseljenika iz mediteranskih zemalja, odnosno 3,9% ukupnog broja stanovnika. Najviše ih je iz Italije (83,08%), a slijede doseljenici iz Francuske (6,67%). Ostalih je znatno manje.⁴⁹

U seksteriju *Ospedale Civile* stanovao je četrdesetosmogodišnji Antonio Sciaren (Chavin) sa svojom suprugom Marijom Casilari. Vjenčali su se 13. kolovoza 1810. godine.⁵⁰ Na istom kućnom broju popisana je udovica Elena Casilari (55) i njezin sin Giacomo (17), vjerojatno Marijina majka i brat. Antonio i Marija imali su kćer Giovanninu.

⁴⁵ U matičnoj knjizi vjenčanih župe Pile prezime se bilježi Chavin (*MVŽP 1705-1818*). Prema ovom popisu Antonio je imao 35, njegova supruga Maria 20, a kći Giovannina 3 godine.

⁴⁶ Nedovršeni popis stanovništva iz 1816. godine.

⁴⁷ *Popolazione 1817*.

⁴⁸ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 1 - Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2011: 74.

⁴⁹ Spominju se još doseljenici iz Albanije, Malte, Gibraltara, Egipta (Aleksandrija) i Grčke (Krf) (A. Violić-Koprivec. »Doseljenici iz mediteranskih zemalja u Dubrovnik (1808. – 1918).«: 231).

⁵⁰ *MVŽP 1705-1818*.

U seksteriju *Fontana Grande* popisana je “stari Frančez” Delpon, osamdesetjednogodišnja Elizabeta Radić, rođena Chericoni, podrijetlom iz Toulona, koja je stanovala sa svojom pedesetogodišnjom kćeri, udovicom Kristinom Roman, i četvero unučadi. Popisan je i Georges Guenal, tridesetdvogodišnji umirovljeni službenik podrijetlom iz Ottrasc Belfortis sa svojom dvadesetosmogodišnjom ženom Dubrovkinjom Marijom Ivanović i njihovo dvoje djece.

U predgrađima Pile-Ploče popisana je Niccolo Delacroix, četrdesetdvogodišnji krojač, zatim pedesetogodišnja udovica Marie Anne Descarneau podrijetlom iz Marseilla, s dvadesetčetverogodišnjim sinom Angelom koji su već spomenuti u popisu stranaca iz 1815. godine. Popisan je i četrdesetdevetogodišnji zlatar i udovac Amadio Berlier iz Dijona te četrdesetšestogodišnja Cattarina Monković rođena Dupasquier, podrijetlom iz Savoje, koja je stanovala s mužem Cristoforom, pomorskim kapetanom, i njihovo dvoje djece, Giovannijem i Carlom.

U seksteriju *Fontana Grande* popisana je još Giuseppe Espié, u seksteriju *Ospedale Civile* Pierre Fouque, u seksteriju *Forte Molo* Anthoine Rigaud, u predgrađu Pile-Ploče Noel Flemeing i u četvrti *Forte Molo* Jean Richart. O njima će biti više riječi u sljedećem poglavlju.

Francuski doseljenici zabilježeni u crkvenim matičnim knjigama

Matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih vrlo su važan izvor za proučavanje povijesti stanovništva. Referirajući se na prepopisno razdoblje, Stjepan Krivošić navodi da su “matične knjige čudesna i skoro jedina dokumentacija za historiju prostog puka”.⁵¹ Prateći ključne trenutke njihova života, može se dobiti čitav niz spoznaja, kako o osobnim podacima pojedinaca, tako i o etničkom sastavu stanovništva, natalitetu određenog područja, ritmu ženidbe i poroda, obiteljskim strukturama, epidemijama i zdravstvenoj slici stanovništva, običajima, društvenim mrežama itd. Do otprilike 1824. godine dubrovačke matične knjige vođene su narativno i na latinskom jeziku, nakon toga na talijanskom, a na samom kraju 19. stoljeća na hrvatskom jeziku. Od 1825. godine imaju formu obrasca.

---

⁵¹ Stjepan Krivošić, »Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige.« *Arhivski vjesnik* 31/32 (1988): 14.

Analizom matičnih knjiga vjenčanih dubrovačkih župa Grad, Gruž i Pile te primorskog sela Orašac u razdoblju od 1806. do 1824. godine utvrđena su ukupno 32 vjenčanja stranaca za koje se sa sigurnošću može utvrditi da su Francuzi (u maticama je naznačeno da su pripadnici francuskih vojnih postrojbi ili je uz njihovo ime zabilježen pridjev *Gallo*) (tablica 2). Najveći broj vjenčanja zabilježen je 1807. i 1811. godine. U promatranom uzorku, u razdoblju od 6 godina, od 1806. do 1812, vjenčalo se ukupno 71,89% francuskih doseljenika.

Tablica 2. Broj vjenčanja francuskih doseljenika po godinama u župama Grad, Gruž, Orašac i Pile (1806-1824)

Godina vjenčanja	Broj vjenčanja	Udio (%)
1806.	3	9,38
1807.	6	18,75
1808.	4	12,50
1809.	2	6,25
1810.	1	3,13
1811.	6	18,75
1812.	1	3,13
1813.	0	0,00
1814.	0	0,00
1815.	4	12,50
1816.	0	0,00
1817.	2	6,25
1818.	0	0,00
1819.	0	0,00
1820.	0	0,00
1821.	0	0,00
1822.	1	3,13
1823.	1	3,13
1824.	1	3,13
<i>Ukupno</i>	32	100

Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813- 1833, *MVŽOC* 1817-1824.

Najveći broj Francuza, bilo stalnih ili privremenih doseljenika, zabilježen je u najbrojnijoj gradskoj župi Grad (područje unutar zidina), i u župi Pile (obuhvaćala je predgrađe Pile, Ploče i selo Bosanku) (tablica 3).

Tablica 3. Broj vjenčanja francuskih doseljenika po župama (1806-1824)

Župa	Broj vjenčanja	Udio (%)
Grad	16	50,00
Gruž	4	12,50
Orašac	1	3,13
Pile	11	34,38
<i>Ukupno</i>	32	100

Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813- 1833, *MVŽOC* 1817-1824.

Francuzi su se mahom ženili lokalnim djevojkama s područja nekadašnje Dubrovačke Republike (81,25%) (tablica 4). U promatranom uzorku od 32 nevjeste njih 13 se rodilo u župama Grad, Gruž i Pile, šest ih se rodilo na području Konavala (uključujući Cavtat), tri su bile iz Dubrovačkog primorja, dvije iz Rijeke dubrovačke, jedna iz Župe dubrovačke i jedna s Pelješca. Može se zaključiti da je jednak omjer mladenki s gradskog odnosno prigradskog područja i okolnih sela. Provenijencija ostalih je sljedeća: jedna je bila iz Calabrije, jedna iz Zadra, jedna iz Ljubljane i dvije iz Francuske.

Tablica 4. Podrijetlo supruga francuskih doseljenika (1806-1824)

Podrijetlo supruga	Broj supruga	Udio (%)
Područje nekadašnje Dubrovačke Republike	26	81,25
Izvan područja nekadašnje Dubrovačke Republike	5	15,63
Nepoznato	1	3,13
<i>Ukupno</i>	32	100

Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813- 1833, *MVŽOC* 1817-1824.

Analizirajući župe Grad i Gruž, može se utvrditi da je najveća frekvencija rođenja djece francuskih doseljenika zabilježena 1808. i 1809. godine (tablica 5).

Tablica 5. Broj rođene djece francuskih doseljenika po godinama (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Godina rođenja	Broj rođene djece	Udio (%)
1806.	2	5,13
1807.	3	7,69
1808.	6	15,38
1809.	7	17,95
1810.	1	2,56
1811.	1	2,56
1812.	2	5,13
1813.	1	2,56
1814.	2	5,13
1815.	3	7,69
1816.	3	7,69
1817.	1	2,56
1818.	1	2,56
1819.	1	2,56
1820.	1	2,56
1821.	2	5,13
1822.	0	0,00
1823.	0	0,00
1824.	1	2,56
1825.	0	0,00
1826.	0	0,00
1827.	1	2,56
<i>Ukupno</i>	39	100

Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽGŽ 1812-1829.

Stalni doseljenici

Neki Francuzi trajno su se nastanili u Dubrovniku i zasnovali obitelji. Prema metodologiji Nenada Vekarića koju je primijenio u istraživanjima stanovništva Pelješca i drugih dubrovačkih područja, među stalne doseljenike mogu se uključiti muškarci koji su se oženili ili dobili dijete na području Dubrovnika gdje su prisutni dulji niz godina, kao i oženjeni muškarci bez djece koji su umrli u Dubrovniku.⁵² Slijedeći tu metodologiju, među stalne doseljenike mogu se uvrstiti rodovi koji su nabrojani u nastavku.⁵³

Ioannes Baptista Petrus (Jean-Batista) Albinet iz Marseilla oženio se 4. rujna 1808. godine za Annu, kćer Balda Krile iz Gruža. Nisu imali potomke.

Josephum (Giuseppe) Espié, sin Renata, bio je francuski vojnik i pekar iz Gapa. U popisu stranaca iz 1815. godine zabilježeno je da ima 37 godina. Stanovao je u seksteriju *Fontana Grande*.⁵⁴ U župi Pile oženio se 19. prosinca 1807. godine Giovannom, kćeri Hyeronima Capitellija iz Dubrovnika.⁵⁵ Josephum (Giuseppe) i Giovanna imali su petero djece. Prvi sin Renatus Antonius Ioannes rodio se 10. listopada 1808, a kršten je 16. listopada u župi Grad.⁵⁶ Sin Joseph Antonius Ioannes rodio se 22. listopada 1810, a kršten je 30. listopada u župi Grad.⁵⁷ Treći sin Renatus rodio se 23. listopada 1812, a kršten je 28. listopada.⁵⁸ Maria Anna rodila se 26. srpnja 1815, a krštena je 30. srpnja.⁵⁹ Sljedeća kći istoga imena, Maria Anna, rodila se 6. rujna 1822.⁶⁰ Pripadnici ovoga roda prisutni su u Dubrovniku tijekom cijelog 19. stoljeća.⁶¹

⁵² Navedeni su oni koji su zabilježeni u matičnim knjigama vjenčanih ili krštenih u razdoblju od 1806. do 1827. godine.

⁵³ Pregled stalnih doseljenika iz Francuske na području bivše Dubrovačke Republike donesen je u doktorskoj disertaciji A. Viočić-Koprivec, »Doseljenici iz mediteranskih zemalja u Dubrovnik (1808. – 1918.)«, 178-183.

⁵⁴ Na istom kućnom broju 370 osim obitelji Espié popisani su i udovica Marija Capitelli (55) s kćeri Katarinom (23), stari Frančez Delpon (76) i sluškinja Paula Šaćić (16) iz Zastolja (Popolazione 1817).

⁵⁵ *MVŽP* 1705-1818.

⁵⁶ *MRŽG* 1799-1812.

⁵⁷ *MRŽG* 1799-1812.

⁵⁸ *MRŽG* 1812-1815.

⁵⁹ *MRŽG* 1812-1815.

⁶⁰ *MKVMO* 1858-1894.

⁶¹ Genealoška baza Nenada Vekarića.

Natale Francisco (Noël-François) Flemeing iz Pariza zabilježen je kao *musicum servitio in militari Cohorte Imperij Gallicani No 79 addictum*. U Dubrovniku je radio kao trgovac na malo. U popisu stanovništva iz 1817. godine popisan je u predgrađu Pile-Ploče. U župi Pile oženio se 29. siječnja 1809. godine Marijom, kćeri Antuna Cerotinija iz Dubrovnika.⁶² Imali su petero djece. Prva kći Margarita Rosa rođena je 20. siječnja 1809. godine, a krštena 31. siječnja u župi Grad.⁶³ Sin Franciscus Antonius rodio se 2. rujna 1813. u župi Grad, a kršten je 26. rujna.⁶⁴ Sin Jacobus rodio se 4. siječnja 1815, a kršten je 12. siječnja u župi Grad.⁶⁵ Sin Ioannes rodio se 27. prosinca 1817, a kršten je 4. siječnja 1818. godine u župi Grad.⁶⁶ Posljednja kći zvala se Anna Maria Vincentia. Rođena je 5. kolovoza 1821, a krštena 12. kolovoza u župi Grad.⁶⁷

Pietro (Pierre) Fouque iz mjesta Bailly (*Sen Comune Bailly*) u Francuskoj bio je kapetan francuske vojske i posjednik. U župi Gruž oženio se 2. prosinca 1824. godine Catarinom, kćeri Petra Kušice iz Dubrovačkog primorja, a jedan od svjedoka na vjenčanju bio je plemić Ivan Sorgo.⁶⁸ Stanovali su u Gružu. Prva kći Ursula rodila se 27. rujna 1824. godine, tri mjeseca prije njihova vjenčanja. Krštena je 27. studenog u župi Gruž. Kumovi su bili vlastelin Petar Bona i Maria Martellini.⁶⁹ Sin Petrus rodio se 28. ožujka 1827. godine, a kršten je istoga dana zbog životne opasnosti.⁷⁰ Kumovi su bili isti kao i kćeri Ursuli.⁷¹ Petar je u Dubrovniku radio kao činovnik agencije Lloyd, a u izvorima je zabilježen i kao posjednik. U razdoblju od 1863. do 1864. godine bio je konzul Papinske države i vicekonzul Grčke od 1861. do 1862. godine.⁷³ Oženio se 19. siječnja 1854. godine u Splitu Anom Barač iz Dubrovnika.⁷⁴ Njegovi potomci živjeli su u Dubrovniku cijelo 19. stoljeće.⁷⁵

⁶² *MVŽP* 1705-1818.

⁶³ *MKŽG* 1799-1812.

⁶⁴ *MKŽG* 1812-1815.

⁶⁵ *MKŽG* 1812-1815.

⁶⁶ *MKŽG* 1816-1821.

⁶⁷ *MKŽG* katedrala jug 1821-1849.

⁶⁸ *MVŽGŽ* 1813-1833.

⁶⁹ *MKŽGŽ* 1812-1829.

⁷⁰ *MKŽGŽ* 1812-1829.

⁷¹ *MKŽGŽ* 1812-1829.

⁷² *L'Epidauritano lunario raguseo per l'anno 1915*. Spalato: Tipografia sociale Spalatino, 1914: 43.

⁷³ Šime Peričić, »Diplomatsko-konzularna predstavništva stranih zemalja u Dalmaciji za vrijeme II austrijske uprave.« *Pomorski zbornik* 6 (1968): 621, 625.

⁷⁴ Rođenje prvoga sina Pietra Angela Antonia zabilježeno je 2. studenog 1854. godine (*MKŽG* 1851-1859).

⁷⁵ Genealoška baza Nenada Vekarića.

Josephum (Giuseppe) Gaucci, sin Gaetana i Nicolette doselio se u Dubrovnik iz Nice. Bio je pomorac i vlasnik trgovine, a nadimak mu je bio Sacchita. Oženio se 2. lipnja 1822. godine u župi Grad Marijom Đivanović iz Ljute u Konavlima. Jedan od svjedoka na vjenčanju bio je Antonio Dordelli, pripadnik četvrte generacije doseljenika iz roda Dordelli koji su se iz Francuske nastanili u Dubrovniku početkom 18. stoljeća.⁷⁶

Petrum (Pierre) Jardin, sin Aloysija i Marie d'Egorge, rođen oko 1771. godine u mjestu Chieutin u Francuskoj, bio je francuski vojnik. U popisu stranaca iz 1815. godine zabilježeno je da je kuhar i da ima 44 godine. Oženio se 10. kolovoza 1815. godine u dubrovačkoj župi Grad Marijom Kličan, kćeri Ivana Baptiste iz Cavtata.⁷⁷ Već prije vjenčanja dobili su dvojicu sinova. Aloysius se rodio 5. travnja 1812. godine, a kršten je 6. travnja u župi Grad.⁷⁸ Ioannes Baptista rodio se 28. siječnja 1814. godine, a kršten je 20. veljače.⁷⁹ Trećeg sina Josepha Nicolausa dobili su godinu dana nakon vjenčanja, 27. svibnja 1816. Kršten je 2. lipnja.⁸⁰ U izvorima je zabilježeno da se Pierre drugi put oženio 11. svibnja 1823. godine u župi Grad za Helenu (Jelenu) Njirić, kćer Ivana iz Zatona.⁸¹

Andrea Lettisier, sin Andree i Giovanne Levrier, u Dubrovnik je stigao iz Domfronta u Francuskoj. Bio je poljoprivrednik. Zabilježen je u Orašcu (Poljice) u Dubrovačkom primorju. U Orašcu se oženio Anom Gagliardelli udovom Hajduk 8. prosinca 1817. godine.⁸² Nakon Anine smrti u lipnju 1823. godine, drugi put se oženio Marijom Tikvica iz Gornjih Majkova 1. ožujka 1824. godine.⁸³ Imali su šestero djece. Prva kći Giovanna rodila se 1. listopada 1828.⁸⁴ Sin Marino rodio se 9. lipnja 1830.⁸⁵ Umro je 23. srpnja 1831. u drugoj godini života.⁸⁶ Maria se rodila 10. prosinca 1832.⁸⁷ Drugi sin Marino rodio se 29. siječnja 1839.⁸⁸

⁷⁶ MVŽG katedrala jug 1821-1883; Genealoška baza Nenada Vekarića.

⁷⁷ MVŽG 1778-1821.

⁷⁸ MKŽG 1799-1812.

⁷⁹ MKŽG 1812-1815.

⁸⁰ MKŽG 1816-1821.

⁸¹ MVŽG katedrala istok. 1821-1884.

⁸² MVŽOC 1817-1824.

⁸³ MVŽOC 1817-1824.

⁸⁴ MKŽOC 1825-1832.

⁸⁵ MKŽOC 1825-1832.

⁸⁶ MUŽOC 1825-1834.

⁸⁷ MKŽOC 1832-1836.

⁸⁸ MKŽOC 1836-1862.

Umro je 7. svibnja 1841.⁸⁹ Paola (Paula) se rodila 22. ožujka 1835.⁹⁰ Cattarina se rodila 4. ožujka 1842.⁹¹ Sve su se kćeri udale za Dubrovčane. Rod se ugasio jer nije imao muških potomaka.

Augustinus (August) Montagné, sin Nicole i Catherine Waterloo, bio je francuski vojnik, kasnije obrtnik iz Lillea. U popisu stranaca iz 1815. godine navedeno je da ima 33 godine, a zabilježen je kao težak i dezertar. Nastanio se na Konalu, u predgrađu Pile. Oženio se 27. kolovoza 1815. godine u župi Gruž Marijom Kukuljan, kćeri Paska iz Komaja u Konavlima.⁹² Prva kći Anna rodila se 11. siječnja 1815. godine u župi Grad, osam mjeseci prije vjenčanja roditelja.⁹³ U župi Pile udala se za Stjepana Antunovog Klečka iz Gabrila 16. prosinca 1847.⁹⁴ Antonius Franciscus Georgius rođen je 21. travnja 1818. godine, a kršten je 23. travnja iste godine u župi Grad.⁹⁵ Bio je obrtnik i učitelj. Oženio se 19. kolovoza 1847. godine u Luci Šipanskoj za Paulu Koporčić, kćer Stjepana iz Luke Šipanske.⁹⁶ Imali su kćer Mariju Antoniju Catterinu, rođenu 31. ožujka 1850. godine,⁹⁷ i sina Agustina, rođenog 7. srpnja 1852. godine.⁹⁸ Agustin je bio poslužnik u Gospi od Milosrđa. Treće dijete Augustinusa i Marije, kći Adelaides Maria, rođena je 7. travnja 1821. godine, a krštena 14. travnja u župi Grad.⁹⁹ Bila je pralja.¹⁰⁰

Lucas Pichon, sin Giacoma i Mariane Guillerat, rođen oko 1785. godine u Dijonu, bivši francuski vojnik, vrtlar i krojač, zabilježen je u Dubrovniku 1815. godine kada se 14. kolovoza u župi Grad oženio Anom Baldun, kćeri Stjepana, iz Župe dubrovačke.¹⁰¹ Popis stranaca iz 1815. godine bilježi da ima 40 godina. Drugi se put oženio 20. svibnja 1837. godine u župi Gruž Anom Beuta, udovom Bravarić iz Gruža.¹⁰²

⁸⁹ MUŽOC 1834-1870.

⁹⁰ MKŽOC 1832-1836.

⁹¹ MKŽOC 1836-1862.

⁹² MVŽGŽ 1813-1833.

⁹³ MKŽG 1812-1815.

⁹⁴ MVŽP 1833-1857.

⁹⁵ MKŽG 1816-1821.

⁹⁶ MVŽLŠ 1835-1858.

⁹⁷ MKŽTR 1844-1868.

⁹⁸ MKŽP 1851-1865.

⁹⁹ MKŽG 1816-1821.

¹⁰⁰ Genealoška baza Nenada Vekarića.

¹⁰¹ MVŽG 1778-1821.

¹⁰² MVŽG 1832-1857.

Ioannes (Jean) Richart, pekar u francuskoj vojsci iz Lillea, oženio se 23. travnja 1823. godine u župi Grad Marijom Calachino, kćeri Luigija, rođenom u Calabriji.¹⁰³ U popisu stanovništva iz 1817. godine zabilježen je u četvrti *Forte Molo*. Četvero djece rođeno je prije njihova vjenčanja. Sin Ivan rodio se 1811. godine u Stonu.¹⁰⁴ Drugi sin Antonius rođen je 12. ožujka 1814. godine, a kršten je 15. ožujka u župi Grad.¹⁰⁵ Treće dijete, sin Antonius Ioannes, rođen je 22. veljače 1816. godine, a kršten je 24. veljače u župi Grad.¹⁰⁶ Maria se rodila 6. siječnja 1820. godine, a krštena je 11. siječnja u župi Grad.¹⁰⁷ Udala se 10. listopada 1839. godine u Slanome za Raimonda Casagrandea, doseljenika iz Venecije.¹⁰⁸

Antonius (Anthoine) Rigaud, bivši francuski vojnik i gostioničar iz Carcassonna, zabilježen je u popisu stanovništva 1817. godine u seksteriju *Forte Molo* 684. Te godine Anthoine je imao 32, a supruga mu Marija Milković 24 godine. Oženili su se u župi Grad 14. kolovoza 1811. godine.¹⁰⁹ U trenutku sklapanja braka Maria je bila u podmakloj trudnoći. Kći Ioanna umrla je 4. studenog 1811. godine, vjerojatno ubrzo nakon rođenja.¹¹⁰ Sin Ioannes Baptista Eugenius umro je 20. siječnja 1813.¹¹¹

Michael (Michel) Toussaint (u popisu stranaca iz 1815. godine zabilježeno je da je iz Mantuara), obrtnik i bivši francuski vojnik, oženio se u župi Gruž 27. studenog 1811. godine Marijom Casali, kćeri Ivana, iz Dubrovnika.¹¹² Imali su tri kćeri. Ana je rođena 30. listopada 1813. godine. Udala se 7. rujna 1840. godine u župi Gruž za zidara Boža Perića iz Gruža.¹¹³ Maria je rođena 12. travnja 1816. godine, a krštena je 14. travnja.¹¹⁴ Paula je rođena 25. siječnja 1823. godine, a krštena je 28. siječnja.¹¹⁵ Sin Ioannes Aloisius Michael rodio se 2.

¹⁰³ *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884.

¹⁰⁴ Genealoška baza Nenada Vekarića.

¹⁰⁵ *MKŽG* 1812-1815.

¹⁰⁶ *MKŽG* 1816-1821.

¹⁰⁷ *MKŽG* 1816-1821.

¹⁰⁸ *MVŽSL* 1825-1857.

¹⁰⁹ *MVŽG* 1778-1821.

¹¹⁰ *MUŽG* 1796-1821.

¹¹¹ *MUŽG* 1796-1821.

¹¹² *MVŽGŽ* 1778-1812.

¹¹³ U matici vjenčanih piše da je rođena 30. listopada 1813, no nije pronađena u matici krštenih župe Gruž (*MVŽGŽ* 1833-1857).

¹¹⁴ *MKŽGŽ* 1812-1829.

¹¹⁵ *MKŽGŽ* 1812-1829.

studenog 1819. godine u Dubrovniku, a kršten je 5. studenog u župi Gruž.¹¹⁶ Bio je kožar. Oženio se 26. kolovoza 1848. u župi Grad Cattarinom Fratacini, kćeri doseljenika iz Italije Antonija Fratacinija.¹¹⁷ Imali su sedmero djece: kćeri Mariju, Filomenu, Emiliju i Mariju te sinove Miha, Antuna i Ivana. Rod živi u Dubrovniku cijelo 19. stoljeće.¹¹⁸

Francuzi koji se javljaju u istraživanim matičnim knjigama vjenčanih i rođenih, bilo da im je zabilježeno vjenčanje ili rođenje djeteta, i koji se prema korištenoj metodologiji ne mogu svrstati u stalne doseljenike su sljedeći:¹¹⁹ Alloose Tommaso, de Boitel Claudius, Bormeau Franciscus, Bracq Franciscum Ioannes, Calmain Ioannes, Chartier Petrum Silvanum, Chavanne Franciscus, Chavin Antonius, Claude Franciscus, Cotte Emanuele, Cousin Josephus, Doderlain Aloysius, Garnier Aloysio, Ghilome Aloysio, Guichar Ioannes Baptista, Guinal Georgius, Laubinier Simone, Lequeux Ioannes Franciscus, Martin Josephus, Menard Franciscus, Naud Josephus, Plagnieu Petrus, Scheliter Jacobus, Tolani Petrus Josephus, Vassia Ioannes. U matičnoj knjizi umrlih župe Grad¹²⁰ zabilježena su još dva Francuza: Aloysius Ruben koji je umro 13. prosinca 1814. i Petrus Joseph Alexander Thureau iz mjesta Chatillon koji je umro 9. prosinca 1813, a bio je carinski inspektor.

Običaji francuskih doseljenika - institut kumstva

Da bi se utvrdili neki običaji francuskih doseljenika, analiziran je institut kumstva, i to krsno i vjenčano kumstvo. Analiza krsnih kumova temeljila se na uzorku od 39 djece krštene u župama Grad i Gruž u razdoblju od 1806. do 1827. godine. U ovom uzorku rođen je veći broj muške (69,23%) nego ženske djece (30,77%) (tablica 6).

Svako je dijete imalo dva kuma pa je tako registrirano ukupno 78 krsnih kumova. Uočena je stroga spolna simetrija u odabiru kumova, odnosno model para - kum i kuma, koji zapravo preslikava roditeljski model. Isti model odabira

¹¹⁶ MKŽGŽ 1812-1829.

¹¹⁷ MVŽG 1832-1857.

¹¹⁸ Genealoška baza Nenada Vekarića.

¹¹⁹ Imena i prezimena navedena su onako kako se javljaju u izvoru.

¹²⁰ MUŽG 1796-1821.

Tablica 6. Broj i spolna struktura krsnih kumova djece francuskih doseljenika (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Broj rođene djece			Broj kumova				
<i>Ukupno</i>	Muški	Žene	<i>Ukupno</i>	Muški	Žene	Udio žena (%)	Prosječno po djetetu
39	27	12	78	39	39	50	2

Izvor: *MKŽG* 1799-1812, *MKŽG* 1812-1815, *MKŽG* 1816-1821, *MKŽG* katedrala jug 1821-1849, *MKŽGŽ* 1812-1829.

kumova zabilježen je još 1770. godine u župi Grad u istraživanju Vedrana Stojanovića i Nella Lonza.¹²¹

Prema preporuci Tridentskog koncila novorođenče je trebalo krstiti čim prije. Visoka smrtnost dojenčadi uzrokovala je da roditelji običavaju krstiti svoju djecu brzo nakon rođenja (većinom u roku od 48 sati od rođenja).¹²² I u odlukama sabora dubrovačke nadbiskupije iz 1729. zahtijeva se da obred krštenja bude čim dijete ojača. U istraživanju župe Grad Vedran Stojanović i Nella Lonza utvrdili su da se obred krštenja provodio u roku od nekoliko dana nakon rođenja (prosjeak je 2,19 dana).¹²³

Pravilo krštenja neposredno po rođenju nije se dosljedno poštivalo u promatranoj skupini doseljenika. Nizak udio roditelja krstio je svoje dijete u roku od 48 sati nakon rođenja. Ipak, najviši udio, nešto manje od dvije trećine roditelja ceremoniju krštenja je obavilo unutar 7 dana od rođenja (tablica 7).

U promatranim maticama nije naznačeno prebivalište ili mjesto rođenja kumova. Tek je uz nekolicinu upisano *Gallo*. Stoga se analizom provenijencije kumova težilo utvrditi jesu li se krsni kumovi birali među lokalnim stanovništvom ili među skupinom stranaca, što je definirano na temelju prezimena. Uzorak je činilo 78 kumova. Skoro dvije trećine francuskih doseljenika biralo je kumove svojoj djeci među strancima (61,54%), a ostali među lokalnim

¹²¹ Vedran Stojanović i Nella Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 304.

¹²² Jean-Claude Sangoï, »Transmission des prénoms et reproduction sociale en Bas-Quercy (XVIIIe - XIXe siècles).« *Annales de démographie historique* (1987): 268.

¹²³ V. Stojanović i N. Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.«: 302.

Tablica 7. Interval između rođenja i ceremonijalnoga krštenja djeteta (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Interval između krštenja i rođenja	Ceremonijalno krštenje	
	Broj krštenja	Udio (%)
0 dana	3	7,69
1 dan	3	7,69
2 dana	3	7,69
3 dana	4	10,26
4 dana	2	5,13
5 dana	4	10,26
6 dana	1	2,56
7 dana	5	12,82
<i>Ukupno 0 do 7 dana</i>	25	64,10
više od 7 dana	5	12,82
više od 15 dana	4	10,26
više od mjesec dana	1	2,56
više od 2 mjeseca	3	7,69
više od 3 mjeseca	1	2,56
više od 6 mjeseci	0	0,00
<i>Ukupno</i>	39	100

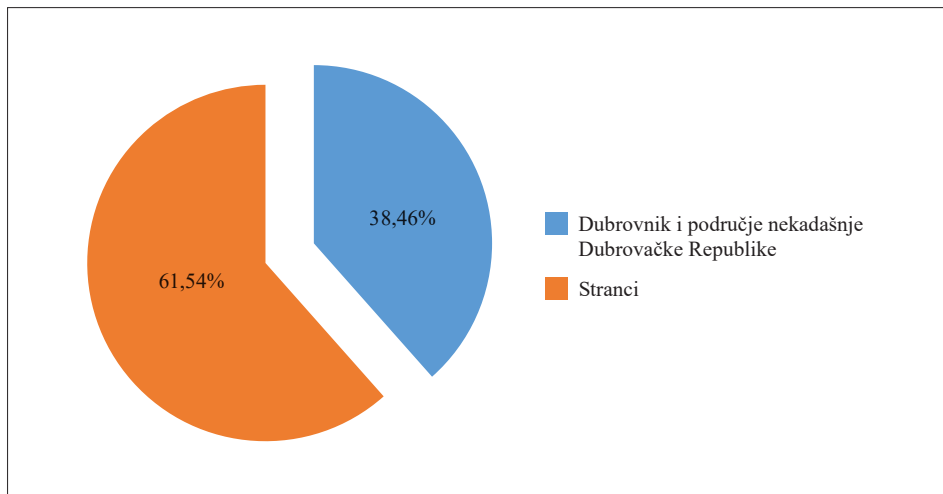
Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽGŽ 1812-1829.

stanovništvom (38,46%) (grafikon 1). Jedan od takvih primjera je slučaj da je Dubrovkinja, supruga francuskog vojnika, kumovala djetetu drugog francuskog vojnika koji je ostao u Dubrovniku.¹²⁴ Nizak udio kumova iz Dubrovnika bio je očekivan zbog kratkotrajnog boravka na dubrovačkom području i nerazvijenih društvenih mreža s lokalnim stanovništvom.

Među kumovima je zabilježen i jedan dubrovački vlastelin, Petar de Bona. On je kumovao dva puta, Ursuli i Petrusu Fouque, djeci kapetana francuske

¹²⁴ Maria Casilari, žena Antonia Sciarena, bila je krštena kuma Ioannesu Baptisti Jardinu.

Grafikon 1. Podrijetlo krsnih kumova djece francuskih doseljenika (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽGŽ 1812-1829.

vojske Pierra Fouquea. To je jedino višekratno kumstvo među kumovima. S višekratnim kumstvima zabilježene su tri kume: strankinje Josephina Bambon i Petronilla Hilion te Marija Martellini iz Dubrovnika. Josephina Bambon, žena Vincencija, kumovala je tri puta: Josephini Aloysiji Garnier, Franciscusu Ioannesu Antoniusu Laubinieru i Josephi Mariji Menard. Tri puta je kumovala i Maria Martellini, i to djeci Pierra Fouquea, Ursuli i Petrusu, te Ioannesu Aloisiusu Michaelu Toussaintu. Petronilla Hilion, žena Frana, kumovala je dva puta: Franciscusu Stephanusu Henrichusu Lequeuxu i Elizabeti Mariji Martini.

U dosta francuskih regija bio je običaj da kumovi biraju djetetovo ime. Vrlo često kumovi bi, ovisno o spolu, dodjeljivali vlastito ime. Taj se običaj tijekom 18. i 19. stoljeća, a tijekom prvih desetljeća 20. stoljeća poštivao u gradu i na selu u 60-90% slučajeva.¹²⁵ U istraživanju krsnih kumova u župi Grad 1870/71. godine utvrđeno je da je otprilike svako osmo dijete dobilo isto prvo ime kao jedan od njegovih kumova. Ako se promatraju sva djetetova imena, udio kumova

¹²⁵ Agnès Fine, »L'héritage du nom de baptême.« *Annales. Économie, Sociétés, Civilisations* 4 (1987): 858-859.

imenjaka penje se na jednu trećinu.¹²⁶ Običaj nadijevanja imena po kumovima nije bio izražen na dubrovačkom području gdje su vrijedila točno određena pravila u nadijevanju imena. Ime se nasljeđivalo tako da je najstariji sin dobio ime po djedu s očeve strane, a sljedeći po djedu s majčine strane. Najstarija kći dobivala je ime po baki s očeve strane itd.¹²⁷ U dubrovačkom uzorku jedna četvrtina djece francuskih doseljenika dobila je istovjetno ime kao jedan od kumova (24,35%) (tablica 8). Podudarnost se uočava najčešće kod prvog djetetovog imena.

Tablica 8. Istovjetnost imena djece francuskih doseljenika i njihovih krsnih kumova (1806-1827) (župe Grad i Gruž)

Uzorak djece			Broj kumova			Broj djece s barem jednim istovjetnim imenom kao kum			
<i>Ukupno</i>	M	Ž	<i>Ukupno</i>	M	Ž	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	M	Ž
39	27	12	78	39	39	19	24,35	14	5

Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽGŽ 1812-1829.

U Francuskoj su prilikom sklapanja građanskog braka uvijek bila prisutna četiri svjedoka (prema *Code Napoléon*), dok ih je na vjerskom vjenčanju bilo dva, a ponekad tri (u skladu s preporukom Tridentskog koncila.¹²⁸ Za analizu svjedoka (vjenčanih kumova) na vjenčanju francuskih doseljenika uzorak su činila 32 braka sklopljena u razdoblju od 1806. do 1824. godine u župama Grad, Gruž, Orašac i Pile.¹²⁹ U dubrovačkom uzorku broj svjedoka na vjenčanju varirao je od dva do četiri. Ipak, prevladavala su dva svjedoka (75%), dok je prosjek bio 2,28 (grafikon 2).¹³⁰

¹²⁶ Ariana Violić-Koprivec i Nenad Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 342.

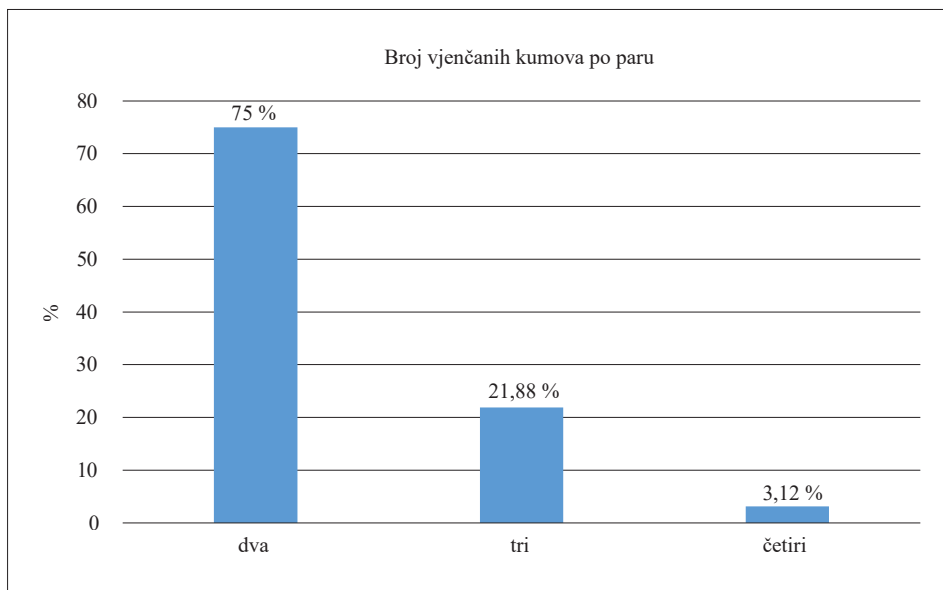
¹²⁷ Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995: 9-12.

¹²⁸ Vincent Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle: quel intérêt pour l'analyse des réseaux familiaux et sociaux?« *Histoire, économie & société* 27/2 (2008): 66.

¹²⁹ U župi Grad sklopljeno je 16, u župi Pile 11, u župi Gruž četiri i u župi Orašac jedan brak.

¹³⁰ Tijekom 1870. i 1871. godine u župi Grad vjenčala su se 53 para, a svaki je par imao dva vjenčana kuma (A. Violić-Koprivec i Nenad Vekarić. »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 357).

Grafikon 2. Broj svjedoka na vjenčanju francuskih doseljenika po bračnom paru (1806-1824) (župe Grad, Gruž, Orašac i Pile)

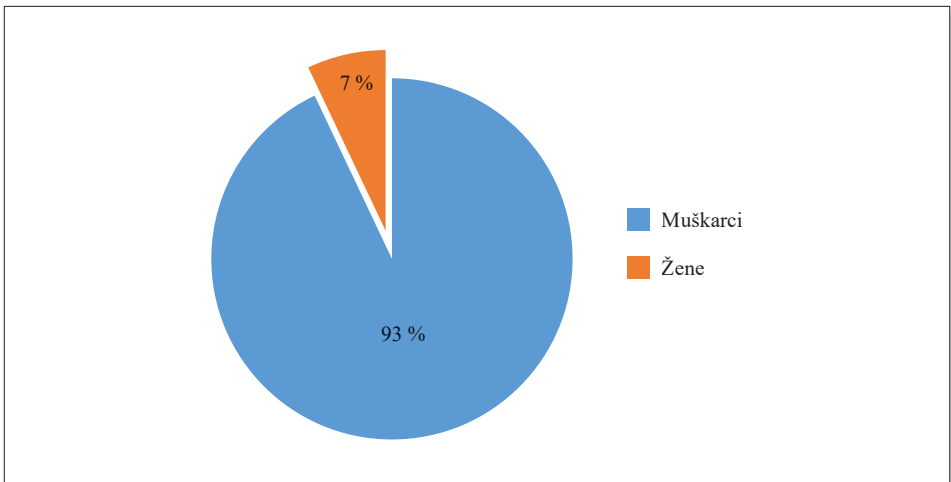
Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813-1833, *MVŽOC* 1817-1824.

U kraljevskoj deklaraciji od 26. prosinca 1639. navedeno je da slavljenju braka trebaju, osim župnika, prisustvovati još četiri “pouzdana” svjedoka. Crkva se nije miješala u izbor svjedoka. U kanonskom zakonu po tom pitanju žene nisu bile isključene. Međutim, kao što Vincent Gourdon objašnjava, francuski pravni stručnjaci interpretirali su pojam “pouzdanih svjedoka” restriktivno: budući da su žene smatrane nesposobnima obavljati javne funkcije, posljedično su smatrane nesposobnima biti svjedocima na vjenčanju. Tek nakon Francuske revolucije i uvođenja građanskog braka u Francuskoj 1792. godine, žene su mogle svjedočiti. To nije dugo trajalo. Dekretom od 11. ožujka 1803. propisani su građanski brakovi (jedini važeći) koji se sklapaju uz prisutnost četiriju svjedoka, koji trebaju biti odrasli muškarci stari najmanje 21 godinu.¹³¹

¹³¹ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle: quel intérêt pour l’analyse des réseaux familiaux et sociaux?«: 63-64.

Analiza vjenčanih kumova u župi Grad tijekom 1870. i 1871. godine pokazala je da su svi bili muškarci.¹³² Na vjenčanjima francuskih doseljenika u razdoblju od 1806. do 1824. godine svjedoci na vjenčanju većinom su bili muškarci (93,15%) (grafikon 3). Međutim, zanimljivo je da je među njima zabilježeno nekoliko žena (6,85%) koje su navedene kao drugi ili treći svjedok. Bile su to: Ana Rajčević, Katarina Stjepović, Marija Vojvodić, Petronilla Mazcinto i Marija Butjer, koja je bila svjedok dva puta.

Grafikon 3. Spolna struktura vjenčanih kumova francuskih doseljenika (1806-1824) (župe Grad, Gruž, Orašac i Pile)

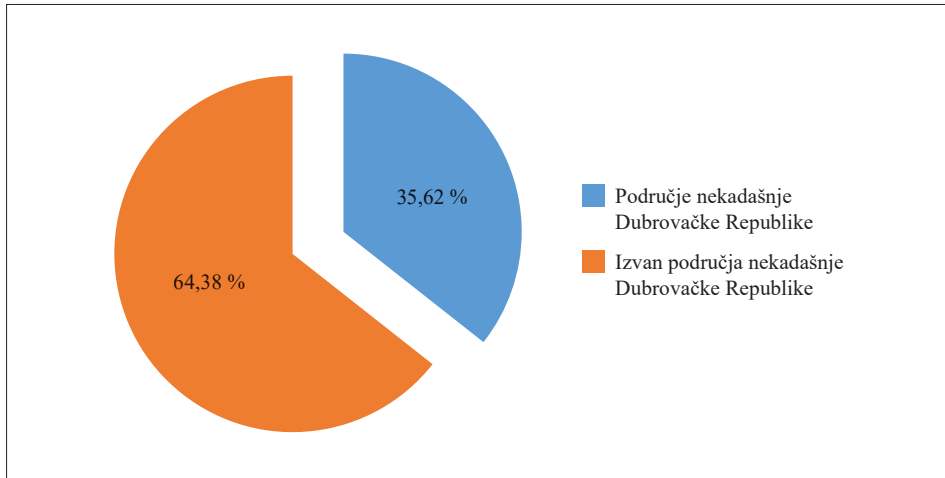

Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813-1833, *MVŽOC* 1817-1824.

Gotovo dvije trećine vjenčanih kumova francuskih doseljenika dolazi izvan teritorija nekadašnje Dubrovačke Republike (grafikon 4). To znači da su vjenčani kumovi najčešće birani unutar skupine stranaca, što je očekivano. Može se reći da udio lokalnih kumova, koji iznosi nešto više od jedne trećine, nije malen. Podudara se s udjelom krsnih kumova biranih među lokalnim stanovništvom koje su francuski doseljenici birali svojoj djeci (38,16%).

¹³² A. Violić-Koprivec i N. Vekarić. »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 357.

Grafikon 4. Provenijencija vjenčanih kumova francuskih doseljenika (1806-1824) (župe Grad, Gruž, Orašac i Pile)

Izvor: *MVŽP* 1705-1818, *MVŽG* 1778-1821, *MVŽG* katedrala jug 1821-1883, *MVŽG* katedrala zapad 1821-1884, *MVŽGŽ* 1778-1812, *MVŽGŽ* 1813-1833, *MVŽOC* 1817-1824.

Prilagodba francuskih prezimena hrvatskom jezičnom sustavu

Imena i prezimena svrstavaju se u skupinu vlastitih imenica, tako čine sastavni dio jezičnog sustava pa se stoga i prezimena mogu klasificirati kao posuđenice.¹³³ Posuđenice se najčešće prilagođavaju ortografskom sustavu jezika primatelja. Ortografski se sustavi francuskog i hrvatskog jezika dosta razlikuju. Francuski ima etimološki pravopis¹³⁴ dok je hrvatski pravopis temeljen na principu jedan znak - jedan fonem. U načelu, francuske se posuđenice u velikom broju prilagođavaju hrvatskom ortografskom sustavu.¹³⁵ Suglasnički sustavi francuskog i hrvatskog jezika prilično su slični dok se vokalizmi dosta

¹³³ Aleksandra Ščukanec, »Njemačka prezimena u Zagrebu i okolici i načini njihova prilagođavanja hrvatskom jezičnom sustavu.« *Folia onomastica Croatica* 18 (2009): 155.

¹³⁴ Francuska je ortografija fonetska za pojedine glasove odnosno za glasove u određenom položaju. Tako jedan grafem može predstavljati dva različita fonema, a ponekad se jedan fonem može predstaviti s dva ili više grafema (Ljuba Dabo-Denegri, *Hrvatsko-francuski jezični dodiri*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2007: 102).

¹³⁵ Lj. Dabo-Denegri, *Hrvatsko-francuski jezični dodiri*: 110.

razlikuju. Francuski fonemi koji nemaju ekvivalent u hrvatskom jeziku slobodnom se transfonemizacijom prilagođavaju jeziku primatelju.¹³⁶

Prilagođavanje francuskih prezimena hrvatskom jezičnom sustavu primjetna su ako se rod održao kroz nekoliko generacija. Prezime se tada na fonološkoj i ortografskoj razini adaptiralo hrvatskom jeziku. Primjer adaptacije prezimena je rod Crevelier. Andrija Crevelier doselio se iz Francuske 1664. godine u Stankoviće kao domazet kuće Kalabrija. Zabilježen je 1673/74. pod prezimenom Frančez. U 17. stoljeću rod se naziva i Crivelini, a od 18. stoljeća Krivelja. Obitelj je izumrla u drugoj polovici 19. stoljeća.¹³⁷

U izvorima korištenim u ovom istraživanju, među doseljenicima navedenim u prethodnim poglavljima, nisu zamijećene brojnije adaptacije prezimena. Većina je zabilježena u izvornom obliku. Među spomenutim prezimenima različite varijante uočene su kod nekolicine:

- Bormeau: Bonomi
- Calmain: Calmen
- Chavin: Sciaren
- Descarneau: des Carneaux
- Flemeing: Flemengo
- Espié: Epie, Epier, Spiglia
- Ghilome: Ghiliome
- Guenal: Guinal
- Lequeux: Leccaut
- Jardin: Gaerden, Gaerdin, Giardini, Jardine, Jordan, Sgiarden
- Martin: Martini
- Menard: Menaza
- Montagné: Montagna
- Gauci: Gauci
- Richart: Ricar
- Toussaint: Tussaint, Tousan

Često se uporedno upotrebljavaju različite varijante istog prezimena.

¹³⁶ Suglasnik /nj/, oralni zaokruženi vokali /y/, /ø/, /œ/ i nazalni samoglasnici (Lj. Dabo-Denegri, *Hrvatsko-francuski jezični dodiri*: 100).

¹³⁷ N. Vekarić, *Pelješki rodovi I (A-K)*: 60.

Osobna imena francuskih doseljenika i njihovih potomaka

Osobna imena ponekad su bilježena u izvornom francuskom obliku, ali češće su prevedena na latinsku odnosno talijansku inačicu, ponekad i hrvatsku. U crkvenim matičnim knjigama imena francuskih doseljenika većinom su zapisana na onom jeziku na kojem je matica vođena. Naprimjer, August Montagne zabilježen je kao Augustinus.¹³⁸ Ponekad se može naići na ime u talijanskoj varijanti premda je matica vođena na latinskom jeziku. Tako je, naprimjer, Louis Doderlain, francuski časnik, u matičnoj knjizi vjenčanih zabilježen kao Luigi i Aloysius Doderlain.¹³⁹ Pierre Fouque zabilježen je kao Pietro.¹⁴⁰ U pregledanim popisima stanovništva zapisane su varijante imena na francuskom i talijanskom jeziku.

Prema katoličkim običajima djeca su uz prvo ime mogla dobiti dva ili više sporednih imena. U Dubrovniku su se većini djece nadijevala dva ili tri imena, a ponekad samo jedno.¹⁴¹ Stijepo Obad je utvrdio da su u vrijeme pada Republike i muška i ženska djeca na krštenju dobivala više imena.¹⁴² Istraživanje o nadijevanju imena u francuskoj regiji *le Bas-Quercy* pokazalo je da tijekom 19. stoljeća polako raste popularnost nadijevanja više imena, a taj trend vidljiviji je prema sredini stoljeća. Praksa davanja više imena postupno je prelazila s viših društvenih slojeva na ostale društvene skupine koje su ih imitirale.¹⁴³

¹³⁸ *MVŽGŽ* 1813-1833.

¹³⁹ On se 19. studenog 1807. godine oženio Cattarinom Giorgi Bona. Svjedoci su bili general Alexander Lauriston i *colonello* Rocho Goudard (*MVŽP* 1705-1818). Cattarina je bila najmlađa kći dubrovačke plemkinje Marije Giorgi Bona. Premda je Marija dopustila svojoj kćeri da se uda za svog odabranika, mladog francuskog časnika, ovaj brak izazvao je veliko negodovanje kako ostataka obitelji tako i dubrovačke vlastele jer mladić nije odgovarao zahtjevima njezinog društvenog statusa. Nakon što je francuska vojska napustila Dubrovnik, Louis, glavni čovjek framasonske lože u Dubrovniku, i Cattarina odselili su se u Anconu (S. Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*: 37). Zabilježen je u popisu iz 1816. godine kao tridesetosmogodišnji *proprietario*, zajedno sa suprugom Cattarinom i tada devetogodišnjim sinom Pietrom.

¹⁴⁰ *MVŽGŽ* 1813-1833.

¹⁴¹ Žarko Muljačić, »Osobna imena u Dubrovniku (župa Grad) od 1800. do 1900. godine.« *Filologija* 4 (1963): 116.

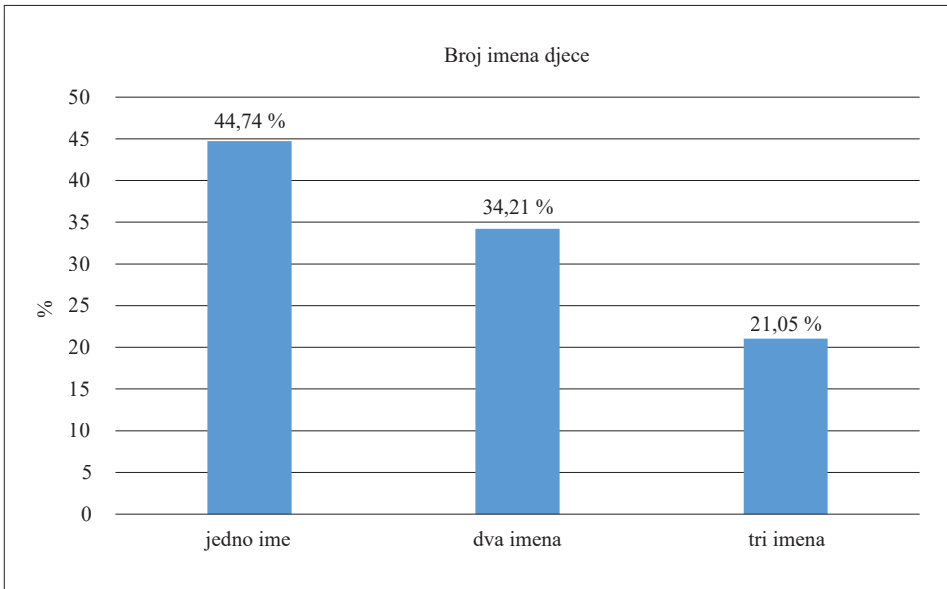
¹⁴² S. Obad, »Stanovništvo Dubrovnika u doba pada Republike«, u: *Beritićev zbornik*, ur. Vjekoslav Cvitanović. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 1960: 244.

¹⁴³ Drugo ime uglavnom je sadržavalo vjersku referencu, odnosno davalo se ime sveca ili svete koji se slavio na dan rođenja ili krštenja (J-C. Sangoï, »Transmission des prénoms et reproduction sociale en Bas-Quercy (XVIIIe - XIXe siècles)«, 272, 277-278).

Na temelju uzorka korištenog za analizu krsnih kumova djece francuskih doseljenika istražen je i broj imena koja su davali svojoj djeci. Budući da se iz zapisa ne može utvrditi kad je drugo ime stvarno drugo, a kad je dio prvoga jer zapisničari nisu bilježili crtice ili zarez, u istraživanju se računalo svako ime posebno. Iako francuski autori posebno računaju ime Maria, a posebno npr. Maria-Anna, u analizi se držalo navedene metodologije. Jedino je izuzetak Ioannes Baptista što se računalo kao jedno ime. Utvrđeno je da su djeca najčešće dobivala jedno ime (43,59%), nešto rjeđe dva (35,90%), a samo ponekad tri imena (20,51%) (grafikon 5). Rezultat pokazuje posebnost ove društvene skupine koja je slijedila vlastite običaje.

Grafikon 5. Broj imena djece francuskih doseljenika (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽG 1812-1829.

Najčešće ime kod dječaka bilo je Ioannes (Ivan), zatim Antonius (Antun) pa Franciscus (Frano) (tablica 9). Kod djevojčica je najčešće ime bilo Maria. S obzirom na to da su istražene matice pisane na latinskom, a manji broj na talijanskom jeziku, tako je zabilježena i većina imena. Kako su tu djecu u stvarnom životu zvali, ne možemo znati.

Tablica 9. Imenski fond djece francuskih doseljenika (župe Grad i Gruž) (1806-1827)

Imenski fond djece francuskih doseljenika					
Muško ime	Broj	Udio (%)	Žensko ime	Broj	Udio (%)
Alexander	2	4,17	Adelaides	1	5,00
Aloysius	2	4,17	Aloysia	1	5,00
Antonius	7	14,58	Anna	2	10,00
Augustinus	1	2,08	Elizabet	1	5,00
Franciscus	5	10,42	Josepha, Josephina	2	10,00
Georgius	1	2,08	Laetitia	1	5,00
Henrichus	1	2,08	Margarita	1	5,00
Ioannes	9	18,75	Maria	8	40,00
Ioannes Baptista	2	4,17	Rosa	1	5,00
Jacobus	2	4,17	Ursula	1	5,00
Joseph	3	6,25	Vincentia	1	5,00
Michael	1	2,08			
Nicolaus	1	2,08			
Petrus	4	8,33			
Renatus	2	4,17			
Rocchus	2	4,17			
Simon	1	2,08			
Stephanus	2	4,17			
<i>Ukupno</i>	46	100	<i>Ukupno</i>	20	100

Izvor: MKŽG 1799-1812, MKŽG 1812-1815, MKŽG 1816-1821, MKŽG katedrala jug 1821-1849, MKŽG 1812-1829.

Zaključak

Doseljenici iz Francuske brojčano ne predstavljaju veliku skupinu doseljenika na području Dubrovnika tijekom 19. stoljeća. Njihova značajnija zastupljenost na samom početku 19. stoljeća prouzročena je političkim događajima - stigli su za vrijeme francuske vladavine nad dubrovačkim područjem. Kratkotrajna okupacija dubrovačkog područja za neke od njih značila je životnu prekretnicu i novi početak u novoj sredini. Dio njih tu se trajno nastanio, a to su bili oni koji su se vezali ženidbenim vezama i zasnovali obitelj. Pojedini rodovi koji su imali muške potomke u izvorima su prisutni dugo tijekom 19. stoljeća (npr.

Fouque, Espié, Jardin, Lettisiér, Montagné). Ipak, većini se gubi trag, pa je izvjesno da su napustili Dubrovnik.

Najveća učestalost ženidbi zabilježena je u prvim godinama francuske okupacije. Razlog za brak ponekad je bila trudnoća, a zabilježeno je i nekoliko slučajeva sklapanja braka nakon rođenja djece. Francuzi su se mahom nastanili na gradskom i užem prigradskom području (župe Grad, Pile-Ploče i Gruž). Ženili su se djevojkama iz gradskih, prigradskih i seoskih župa podjednako. Francuzi su donijeli novitete zapadnoga svijeta, izazivali su pozornost i zanimanje nove sredine. S obzirom na to da se radi o skupini koja pripada istom kulturnom krugu, prilagodba u tom smislu nije trebala bila teška. Međutim, zbog teške gospodarske situacije, siromašenja i neimaštine u kojoj se stanovništvo našlo te gubitka višestoljetne dubrovačke samostalnosti i slobode razvilo se antifrancusko raspoloženje. Francuzi su činili brojčano malu, specifičnu, međusobno povezanu društvenu skupinu koja je njegovala vlastite običaje. Zbog kratkotrajnosti boravka i nezadovoljstva koje je tinjalo u svim slojevima društva, unutar promatranog uzorka nisu uočene značajnije razvijene društvene mreže s lokalnim stanovništvom. Vjenčani i krsni kumovi birani su unutar skupine stranaca. Djeci se najčešće nadijevalo jedno ime, za razliku od dubrovačke djece koja su u tom razdoblju većinom imala dva ili tri imena. Uočen je i običaj zabilježen u Francuskoj prema kojemu krsni kumovi kumčetu nadijevaju svoje vlastito ime. Francuska prezimena bilježena su uglavnom u izvornom obliku. U pojedinim slučajevima uočena je adaptacija prezimena hrvatskom jezičnom sustavu na fonološkoj i ortografskoj razini. Vjerojatno su popisivači ili svećenici bilježili francuska prezimena onako kako su ih čuli, što je dovelo do više inačica istog prezimena.

TO STAY OR TO LEAVE: THE FRENCH IN DUBROVNIK AT THE BEGINNING OF THE NINETEENTH CENTURY

ARIANA VIOLIĆ-KOPRIVEC

Summary

The number of immigrants from France to Dubrovnik in the course of the nineteenth century was not significant. A somewhat larger immigrant proportion in the early years of the nineteenth century may be ascribed to the political developments in this area, as they mainly arrived during the French rule in Dubrovnik and its territory. For some of them, short military occupation of Dubrovnik and its surroundings meant a turning point in life and a fresh start in the new environment.

Traced in historical sources are the French individuals who either temporarily or permanently settled in Dubrovnik in the early nineteenth century. Also provided is the spatial distribution of French soldiers who remained in Dubrovnik after the withdrawal of the French troops. By pinpointing the key moments in their lives (marriage, godparenthood, namegiving patterns), the customs of this group of foreigners as well as their relationship with the local community have been delineated. The French constituted a small, specific, and closely-knit social group which cultivated its own tradition and customs. At more developed social networks with the local population have not been observed, which may be explained by the temporary nature of their residence and anti-French attitude among all social strata. The article examines the adaptation of French surnames to the Croatian linguistic system, too. A list of all the traced surname variants has been provided so as to facilitate future research of this topic. The article contributes to the knowledge of the population of Dubrovnik area, and sheds an additional light on the social circumstances during French rule over the Dubrovnik territory.